

”Vaikuttavin mahdollinen tarina
koulutuksen mullistavasta voimasta.”

THE BOOKSELLER

Opintiellä

TARA WESTOVER

TAMMI

T A R A W E S T O V E R

OPINTIELLÄ

Muistelma

Suomentanut Tero Valkonen

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ
tammi
75 VUOTTA
HELSINKI

Sitaatin Miguel de Cervantesin romaanista *Don Quijote* suomentanut Jyrki Lappi-Seppälä.

Englanninkielinen alkuteos *Educated* ilmestyi Yhdysvalloissa vuonna 2018.

COPYRIGHT © 2018 BY SECOND SALLY, LTD.

SUOMENKIELINEN LAITOS © KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI 2018

PAINETTU EU:SSA

ISBN 978-951-31-9283-9

Tylerille

Menneisyys on kaunis, sillä ihminen
ei koskaan ymmärrä tunnetta
kokonaisuudessaan sen kokemishetkellä.
Se laajenee myöhemmin, joten meillä
ei ole kokonaisia tunteita nykyhetkestä
vaan ainoastaan menneisyydestä.

– VIRGINIA WOOLF

Olen viime kädessä sitä mieltä, että
koulutus tulee mieltää kokemuksen
jatkovaksi uudelleenhahmottamiseksi;
että koulutuksen prosessi ja päämäärä
ovat yksi ja sama asia.

– JOHN DEWEY

Sisältö

Tekijän huomautus	11
Esipuhe.....	13

ENSIMMÄINEN OSA

1. VALITSE HYVÄ.....	19
2. KÄTILÖ.....	31
3. KERMANVÄRISET KENGÄT.....	45
4. APASSINAISET	55
5. REHTIÄ LIKAA.....	67
6. MUURI JA KILPI	84
7. HERRA PITÄÄ HUOLEN.....	100
8. PIKKU PORTOT	111
9. HURSKAS JA NUHTEETON.....	121
10. HÖYHENKILPI.....	132
11. VAISTO	139
12. KALANSILMÄT.....	147
13. KIRKKOJEN HILJAISUUS.....	157
14. JALKANI EIVÄT ENÄÄ KOSKETA MAATA	169
15. EI ENÄÄ LAPSI.....	182
16. USKOTON MIES, TOTTELEMATON TAIVAS	195

TOINEN OSA

17. PIDETÄÄN SE PYHÄNÄ	209
18. VERTA JA HÖYHENIÄ	218
19. ALUSSA	227
20. ISIEN OPIT	236
21. VUOHENNOKKA	245
22. MITÄ KUISKASIMME JA MITÄ HUUSIMME	251
23. OLEN KOTOISIN IDAHOSTA	265
24. SEIKKAILEVA RITARI	277
25. RIKIN JÄLJET	288
26. VIRTAAVAA VETTÄ ODOTTAMASSA	297
27. JOS OLISIN NAINEN	303
28. PYGMALION	311
29. VALMISTUMINEN	323

KOLMAS OSA

30. KAIKKIVALTIAAN KÄSI	337
31. TRAGEDIA JA SITTEN FARSSI	350
32. TORAISAN VAIMON HUONETOVERINA	362
33. FYSIIKAN NOITUUS	368
34. ASIOIDEN YDIN	375
35. AURINGOSTA LÄNTEEN	383
36. NELJÄ PITKÄÄ HEILUVAA KÄTTÄ	391
37. UHKAPELIÄ PELASTUKSEN PUOLESTA	402
38. PERHE	412
39. PUHVELEITA KATSOMASSA	419
40. OPINTIELLÄ	428
Kiitokset	431
Huomautus tekstistä	433

Tekijän huomautus

Tämä ei ole kertomus mormonismista. Eikä mistään muustakaan uskonnosta. Kirjassa on monenlaisia ihmisiä, joista osa on uskovaisia ja osa ei, osa on lempeitä ja osa ei. Tekijä ei miellä näiden asioiden välille minkäänlaista korrelaatiota, sen paremmin myönteistä kuin kielteistäkään.

Seuraavat aakkosjärjestyksessä lueteltavat nimet ovat muutettuja: Aaron, Audrey, Benjamin, Emily, Erin, Faye, Gene, Judy, Peter, Robert, Robin, Sadie, Shannon, Shawn, Susan, Vanessa.

Esipuhe

Seison ladon viereen hylätyn junanvaunun katolla. Puuskainen tuuli heilauttaa hiukset kasvoille ja puhaltaa kylmää paidankauluksesta sisään. Näin lähellä vuorta puhurit ovat rajuja, tuntuu kuin itse huippu puhkuisi. Alhaalla levittäytyvä laakso on rauhallinen, rikkumaton. Meidän tilamme sen sijaan tanssahtelee: raskaat havupuut huojuvat hitaasti, kun taas marunat ja ohdakkeet väräjävät, painuvat joka tuulahduksella matalaksi. Takanani kohoaa loiva kukkula, joka kiinnittyy vuoren alarinteeseen. Jos katson ylös, näen Intiaaniprinsessan tumman hahmon.

Kukkulalla kasvaa villivehnää. Jos havupuut ja marunat ovat solisteja, vehnäpelto on balettikuoro: jokainen tähkä seuraa äkinäisin liikkein kaikkia muita, miljoona ballerinaa taipuu vieretysten, kun puhurit taivuttelevat niiden kultaisia päitä. Liike kestää kerrallaan vain pienen hetken, ja jos tuulta voi ylipäänsä ihminen nähdä, siinä sen näkee.

Kääntyessäni rinteellä sijaitsevaa taloamme kohti näen toisenlaista liikettä, pitkiä varjoja jotka puskevat jäykkänä läpi ilmavirtojen. Veljeni ovat hereillä ja uhittelevat säälle. Kuvittelen äidin seisovan hellan ääressä leseillä täydennettyjä pannukakkuja paistamassa. Kuvittelen isän kyyryyn takaovelle teräskärkisiä saappaita sitomaan, työntämään känsäisiä käsiään hitsaushanskoihin. Koulubussi ajaa alhaalla ohitsemme pysähtymättä.

Olen vasta seitsemän, mutta ymmärrän että juuri tämä erottaa perheemme selvimmin muista: me emme käy koulua.

Isä kantaa huolta, että hallitus pakottaa meidät kouluun, mutta ei se voi, koska se ei edes tiedä meistä. Vanhempien seitsemästä lapsesta neljällä ei ole syntymätodistusta. Meistä ei ole myöskään terveystietoja, sillä me synnyimme kotona emmekä ole koskaan olleet lääkärin tai sairaanhoitajan vastaanotolla. Paitsi sisareni Audrey, jolta murtui pienenä sekä käsi että jalka. Hänelle käytiin laitattamassa kipsi. Meillä ei ole koulutodistuksia, sillä emme ole koskaan edes käyneet luokahuoneessa. Saan yhdeksänvuotiaana jälkijättöisen syntymätodistuksen, mutta tällä hetkellä minua ei Idahon osavaltion tai Yhdysvaltojen liittovaltion mielestä ole olemassa ensinkään.

Vaikka tietysti minä olin olemassa. Olin varttunut valmistautumalla lopun aikoihin, odottanut milloin aurinko tummuisi ja kuu näyttäisi verenkarvaalta. Kesäisin minä säilöin persikoita ja talvisin pidin ruokavarastoa kunnossa. Kun ihmisten maailma romahtaisi, minun perheeni jatkaisi ongelmitta.

Olin oppinut vuoren rytmit, joissa muutos ei koskaan ole perustavanlaatuaista vaan ainoastaan syklistä. Sama aurinko nousi joka aamu, kohosi laakson ylle ja painui sitten huipun taa. Talvisin satava lumi sulii aina keväällä. Elämämme oli yhtä kiertoa – päivän ja vuodenaikojen kiertoa – ja loputtoman muutoksen sykliä, joka valmiiksi tultuaan osoitti ettei mikään ollut muuttunut. Mielsin perheeni osaksi tätä ikiaikaista kuviota ja meidät jossain mielessä ikuisiksi. Mutta varsinaisesti ikuisuus oli vain vuoren ominaisuus.

Isällä oli tapana kertoa tarinaa vuoren huipusta. Se oli mahtava vanha maamerkki, oikea katedraali vuoreksi. Vuoristossa oli toki muitakin huippuja, korkeampia ja vaikuttavampiakin,

mutta Buck Peak oli veistoksellisin. Sen juuri oli reilun puolentoista kilometrin levyinen, ja sen tumma hahmo kohosi maasta virheettömänä tornina. Vuoren rinteessä saattoi kauempaa katsoessaan nähdä naisen vartalon: jalat olivat valtaiset kuilut, hiuksina taas pohjoisen harjanteen männyt. Naisen asento oli kunnioitusta herättävä, sillä toinen jalka oli työnnetty määrätietoiseen liikkeeseen, enemmän harppaukseen kuin askeleeseen.

Isä kutsui hahmoa Intiaaniprinsessaksi. Prinsessa tuli näkyviin joka kevät, kun lumet alkoivat sulaa; se katseli etelään ja tarkkaili laaksoon palaavia puhveleita. Isä sanoi, että vaeltelevat intiaanit olivat tulkinneet prinsessan ilmaantumisen kevään airueksi, merkiksi siitä että vuoren lumet alkoivat sulaa, talvi oli ohi ja oli aika palata kotiin.

Isän kaikki tarinat käsittelivät vuortamme, laaksoamme, meidän pientä palaamme Idahon osavaltiosta. Hän ei koskaan sanonut, miten toimia jos lähtisin vuorelta, jos ylittäisin valtameriä ja mantereita ja löytäisin itseni vieraasta maisemasta, missä Prinsessa ei häämöttäisikään horisontissa. Hän ei koskaan sanonut, mistä tietäisin, että oli aika palata kotiin.

ENSIMMÄINEN
OSA

1. luku

Valitse hyvä

Voimallisin muistoni ei ole muisto ensinkään. Kysymyksessä on tapaus jonka kuvittelin ja jonka sittemmin muistin kuin tositapahtuman. Muisto syntyi ollessani viisivuotias, hieman alle kuusi, ja sen pohjana oli tarina, jonka isä kertoi niin yksityiskohtaisesti, että veljeni, siskoni ja minä hahmotimme sen kukin mielessämme elokuvatyyliin, laukauksineen ja huutoineen. Minun versiossani oli myös sirkkoja. Juuri niiden äänen minä kuulen, kun perheeni hakee turvaa keittiöstä; valot on sammutettu kun piileskelemme liittovaltion poliisilta, joka on piirittänyt talon. Nainen ojentaa kätensä kohti vesilasia, kuu valaisee hänen hahmonsaa. Kuuluu laukaus, kuin ruoskan paukaus, ja hän kaatuu. Minun muistossani kaatuja on aina äiti, ja hänellä on vauva sylissä.

Vauvassa ei ole mitään järkeä – olen äitini seitsemästä lapsesta nuorin – mutta kuten sanoin, mitään tästä ei ole tapahtunut.

Vuosi tarinan kertomisen jälkeen me kokoontuimme eräänä iltana kuuntelemaan, kuinka isä luki Jesajan kirjasta Immanuelia koskevan ennustuksen. Hän istui sinapinvärisellä sohvallamme suuri Raamattu sylissään. Äiti oli hänen vieressään. Me muut istuimme ruskealla karvamatolla.

”Pelkkää maitoa ja hunajaa tämä lapsi saa syödä”, isä lateli monotonisella äänellään, sillä hän oli raahannut romua koko

päivän ja oli sen jäljiltä väsynyt. ”Siihen asti kun hän oppii hylkäämään pahan ja valitsemaan hyvän.”

Seurasi painokas tauko. Me olimme hiljaa.

Isäni ei ollut pitkä mies, mutta hän osasi ottaa koko huoneen haltuun. Hänellä oli voimakas olemus, hieman oraakkelimaiseen tyyliin juhlallinen. Hänen kätensä olivat paksut ja parkkiintuneet – koko elämänsä ankaraa työtä tehneen miehen kourat – ja ne pitelivät Raamattua tiukasti.

Hän luki katkelman ääneen toisenkin kerran, sitten kolmannen ja neljännen. Ääni kävi joka toistolla korkeammaksi. Silmät, jotka vielä hetkeä aiemmin pullottivat väsymyksestä, olivat äkisti valppaat. Hän sanoi, että tässä oltiin jumalallisen määräyksen äärellä. Hän kysyisi herralta.

Seuraavana aamuna isä poisti jääkaapista maidon, jogurtin ja juuston, ja kun hän illalla palasi, autossa oli kaksisataa litraa hunajaa.

”Jesaja ei sano, kumpi edustaa pahaa, maito vai hunaja”, isä sanoi hymyillen veljieni raahatessa valkoiset pönikät kellariin. ”Mutta herra kyllä kertoo, jos häneltä kysytään!”

Kun isä luki säkeet omalle äidilleen, tämä nauroi isälle päin naamaa. ”Minulla taitaa olla käsilaukussa jokunen kolikko”, hän sanoi. ”Pitää varmaan antaa ne sinulle, koska muuten olet puilla paljailla.”

Isoäidillä oli kapoiset, kulmikkaat kasvot ja loputon määrä intiaanityylisiä koruja, hopeisia ja turkooseja, jotka roikkuivat raskaan näköisinä hänen kapealla kaulallaan ja luisevissa sormissaan. Hän asui meistä katsoen alamäkeen, tien lähellä, joten me kutsuimme häntä alamäen mummoksi. Siten hän erottui äidin äidistä, joka oli puolestaan kaupungin mummo, sillä hän asui noin 25 kilometriä etelään piirikunnan ainoassa kaupungissa, josta löytyi peräti yhdet liikennevalot ja ruokakauppa.

Isä ja hänen äitinsä tulivat toimeen yhtä hyvin kuin hänestä toisiinsa sidotut kissat. He saattoivat puhua viikon olematta yhtä mieltä mistään, mutta heitä yhdisti voimakas kiintymys vuoreen. Isän suku oli asunut Buck Peakin juurella jo vuosisadan. Isoäidin tyttäret olivat menneet naimisiin ja muuttaneet pois, mutta isä oli jäänyt, rakentanut vuoren juurelle äitinsä kodista ylämäkeen hieman huteran keltaisen talon, jota ei koskaan saanut valmiiksi, ja perustanut äidin hoidetun nurmen viereen romuttamon, yhden monista.

He kinasivat päivittäin sekä romuttamon tuottamasta sotkusta että ennen muuta meistä lapsista. Isoäidin mielestä meidän olisi pitänyt mennä kouluun eikä ”vaellella viljeillä vuorilla”, kuten hän asian ilmaisi. Isän mukaan kunnalliset koulut olivat hallituksen juoni, jonka tarkoituksena oli ohjata lapset pois Jumalan luota. ”Jos lähetän lapset kouluun”, hän sanoi, ”voin yhtä hyvin luovuttaa heidät suoraan paholaiselle.”

Jumala kehotti isää kertomaan oivalluksestaan myös muille ihmisille, jotka asuivat ja viljelivät maata Buck Peakin varjossa. Melkein kaikki kerääntyivät sunnuntaisin kirkkoon, aivan tien vieressä sijaitsevaan hikkorinväriseseen kappeliin, jossa oli mormonityyliin pieni vaatimaton kellotorni. Toisten isien noustessa penkeistä isä usuttautui heidän juttusilleen. Hän aloitti serkustaan Jimistä, joka kuunteli lempeästi isän heiluttaessa Raamattuaan ja puhuessa maidon synnillisyydestä. Jim hymyili, taputti isää olkapäälle ja sanoi, ettei oikeamielinen Jumala kieltäisi ihmiseltä kotitekoista mansikkajäätelöä kuumana kesäpäivänä. Jimin vaimo nykäisi miestänsä hihasta. Jimin mennessä ohitsemme haistoin lannan häivähdyksen. Silloin muistin: suuri maitotila puolitoista kilometriä Buck Peakista pohjoiseen oli nimenomaan Jimin.

Isän alettua saarnata maitoa vastaan isoäiti osti sitä jääkaappinsa täyteen. Hän joi isoisän kanssa ainoastaan rasvatonta, mutta pian heillä oli kaikenlaista – kevytmaitoa, täysmaitoa, jopa suklaamaitoa. Hänen mielestään oli nähtävästi tärkeää pysyä sillä linjalla.

Aamiaisesta tuli yhdenlainen uskollisuuden mittari. Perheeni istui joka aamu suuren punatammipöydän ääressä ja söi joko seitsemän viljan muroja hunajan ja tumman siirapin kera, tai sitten seitsemän viljan pannukakkuja niin ikään hunajan ja tumman siirapin kera. Meitä oli yhdeksän, joten pannukakut eivät koskaan olleet läpikypsä. Murot maistuivat minulle hyvin, jos ne sai upottaa maitoon niin että kerma oikein imeytyi hiutaleisiin, mutta isän oivalluksen jälkeen muroja syötiin veden kera. Tuntui kuin olisi syönyt mutakulhollista.

Aloin varsin pian ajatella isoäidin jääkaapissa pilaantuvaa maitoa. Sitten otin tavakseni jättää aamiaisen väliin ja mennä suoraan latoon. Ruokin siat, täytin lehmien ja hevosten kaukalot, hyppäsin karjapihan aidan yli, kiersin ladon ja astuin isoäidin sivuovesta sisään.

Eräänä tällaisena aamuna, kun istuin keittiötasolla ja katsoin kuinka isoäiti kaatoi maissihiutaleita kulhoon, hän sanoi: ”Mitä olisit koulusta mieltä?”

”En pitäisi siitä”, sanoin.

”Mistä tiedät”, hän sanoi tiukasti. ”Et ole koskaan käynyt.”

Hän kaatoi maidon ja ojensi kulhon, nojasi tasoon minua vastapäätä ja katseli, kuinka lapioin hiutaleita suuhun.

”Me lähdemme huomenna Arizonaan”, hän sanoi, mutta minä tiesin sen jo. Isovanhemmat lähtivät aina Arizonaan, kun sää alkoi muuttua. Isoisä sanoi olevansa liian vanha viettämään talviaan Idahossa; kylmä kolotti luissa. ”Nousepa oikein varhain”, isoäiti sanoi, ”siinä viiden aikaan, niin otamme sinut mukaan. Pääset kouluun.”

Uskomaton selviytymistarina syrjäytymisestä ja koulutuksen voimasta

Totuus on tarua ihmeellisempää, niin voi todella sanoa Tara Westoverin elämästä. Hän kasvoi Idahon vuorilla suurperheessä, joka odotti maailmanloppua ja suhtautui epäluuloisesti yhteiskuntaan, koulutukseen ja lääketieteeseen. Tara oppi keräämään yrttejä ja tekemään rankkaa ruumiillista työtä, mutta luokahuoneeseen hän astui ensi kerran vasta aikuisuuden kynnyksellä. Saadakseen koulutuksen Taran oli jätettävä entinen elämänsä, eikä opintie ollut helppo: millaista on astua yliopistoon täysin itseoppineena ja takametsistä tulleet, vailla sosiaalisia tietoja ja taitoja?

Opintiellä on huikea kertomus rakkaudesta ja julmuudesta perheen sisällä, suuresta lahjakkuudesta ja sisäisestä palosta, jotka johdattavat nuoren tytön kohti mahdottomalta tuntuvaa päämäärää.

9 789513 192839

www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-951-31-9283-9